

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Ljubljana, 1 februarja 1934.

Upravištvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za vse leto 60 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Razvoj Trsta in Slovenci

Pričujoči sestavek je prinesla »Istra« v svoji božični številki. Sestavek prinaša prebivalstveno zgodovino Trsta, oprto na številke in ugotovljene podatke. Vprav danes je vprašanje Trsta bolj pereče in resnično, kot je kdaj bilo. Politično »odrešeno« mesto postaja gospodarsko neodrešeno, in vsa zdravila in maže, s katerimi ga zdravijo laški nacionalisti, mu ne morejo pomagati na noge. Bolj kot kdaj postaja tudi Italijanom jasno, da ne more biti pomorskega mesta brez gospodarskega zaledja. To zaledje, prvo in poglavito zaledje, pa je vprav Slovenija. In kakor hira Trst brez tega zaledja, tako tudi nam ne bo razvoja in razmaha, dokler se Trst v eni ali drugi obliki ne vrne v svojo naravno in torej edino pravilno gospodarsko in družabno osredje. Kajti ne samo, da je Trst največje slovensko mesto, da bi brez pritoka priseljenikov z druge strani morja sploh nikoli niti deloma italijansko ne moglo biti — Trst pomeni za nas tudi najnaravnejše gospodarsko izhodišče v svet. In ta naravna sovislost Trsta in Slovenije je tisto, kar nam daje upanje in poglede v boljšo bodočnost. Uredništvo.

Naravna lega je v teku gospodarskega razvoja povzdignila marsikatero mesto nad druga. Zlasti se je to zgodilo v zadnjem stoletju, v času prehoda iz cehovske obrti in manufakture k obrti in težki industriji. Iz nekaj majhnih mest in krajev, so zrastle v kratkem velika industrijska in prometna središča.

Eno takih mest je gotovo tudi Trst. Čeprav so ga Benetke skozi vso zgodovino zadrževale na vse načine in mu onemogočale razvoj, je vendar vedno in vedno kazal svoje prednosti, ki mu jih je dala naravna lega, in ki so morale prej ali slej priti do izraza. Zgodilo se je to, ko je začel nemško-avstrijski kapital in industrija iskati novih poti in tržišč. Kot prekomorsko izhodišče in kot izhodišče za Orient, je bil že po legi izvoljen Trst. Benetke v tem s Trstom niso mogle tekmovali in so pričele propadati, pri čemer jim je gotovo mnogo pomagala njih reakcionarnost.

Kakor je postajal Trst vedno važnejše mesto za promet, je postajal vedno važnejši tudi za Slovence. Slovenci so bili prvi kompaktno in stalno naseljeni prebivalci okolice. Vzdržali so se do danes v okolici v popolni večini, v mestu samem pa so tvorili najmanj drugo največjo, če ne z Italijani enako močno narodno skupino. Stalni napredek je vzbujal najboljše nade, dokler ni svetovna vojna in položaj po njej prekinil ves razvoj. Za Slovence

je bil Trst edino veliko in najbližje mesto, kjer so prišli v neposredno gospodarsko dotiko s svetom in svetovnim prometom.

Namen teh vrstic je pokazati, kako se je gibal in razvijalo število prebivalstva v Trstu v novjšem času, v prvi vrsti po raznih statistikah. O prvih početkih mesta, ki po nekkih ugotovitvah segajo celo v 20. stoletje pred Kristusom (F. Ireneo della Croce, Mainatti in Strabo), o njegovem nadaljnjem razvoju v zvezi s Slovenci, tu ne bo govora.

Prve številke o prebivalcih v Trstu omenja S. Rutar. On pravi, da bi se dalo po nekkih poročilih sklepati, da je bilo v Trstu leta 1702

v mestu: 5.700 prebivalcev,
v okolici: 10.183 prebivalcev.

Če pomislimo, da je bila od vseh začetkov že okolica slovenska, bi te številke izražale premoč Slovencev. Vendar je ta statistika le sklepanje in se zato nanjo ne moremo zanesti. Prva uradna statistika iz leta 1735 in kaže, da je štelo

mesto: 3.875 prebivalcev,
okolica: 3.385 prebivalcev.

Narodnostno razmerje je iz teh podatkov težko določiti. Slovenski element, ki je bil po drugih virih (cerkveni anali, krstne knjige, imena hišnih lastnikov, obrtnikov itd., itd.) tudi v mestu zelo močan, je vsekakor z ozirom na okolico prevladoval.

Že v letu 1775 je štelo mesto 10.644 prebivalcev, a leta 1825

mesto: 40.870 prebivalcev,
okolica: 13.755 prebivalcev.

Vsekakor tako velik narast prebivalstva v mestu samem ni naraven, in je vplivalo nanj v prvi vrsti priseljevanje iz vseh krajev, zlasti bližnjih, zelo so se zlasti priseljevali iz Italije. Povod temu je bil veliki gospodarski razvoj mesta. Stari romanski element še iz časov, ko je bil Trst rimska vojaška trdnjava in kolonija, je že davno izginil in nadomestovali so ga ravno ti priseljenci iz Italije. Ti so dajali zunanje lice staremu mestu, a njih jezik je ostal kot občevalni jezik mesta sploh. Zemlja okolice in okolica sama je bila last in poseljena s starimi prebivalci — Slovenci. »Mandrijarje« so že pred 15. stol. Tržačani sami naseljevali in

jih podpirali v okolici Trsta. Ti so še danes vsi Slovenci.)

V letih francoske okupacije sta promet in število prebivalstva zelo padla (od približno 33.000 na 26.000). Trst je bil odrezan od zaledja, od katerega je bil in je povsem odvisen. Lepa primerjava z današnjim položajem! Za ta čas je značilno, da so učili na trgovski pomorski šoli »ilirščino«. Tedanji guverner Ilirije Marmont, ki omenja v svojih spominih narode v Trstu, pravi: »Prebivalci so bili Nemci, Ilirci, Italijani, Albanci in osebe vseh dežel.« Iz prvih časov po francoski okupaciji je zanimivo, da so leta 1816 razpisu za službo mestnega tajnika prvič uradno zahtevali od prosilca, da obvlada »... perfettamente la lingua tedesca, italiana e cragnolina«.

Za časa avstrijske nadvlade se je pričel Trst dvigati in tako ugotavlja zgodovinar Kandler, da je štel leta 1842:

Italijanov 53.000
Slovencev 21.000

Isti zgodovinar tudi ugotavlja, da se v cerkvah sploh ni drugače pridigalo kot slovensko. Grof Stadion, ki je bil namestnik v Trstu od leta 1841 do 1847, je izvedel ljudsko štetje l. 1846, ki je imelo za podlago narodnost uradno ugotovljeno. Rezultat tega štetja je bil:

Nemcev 8.470,
Italijanov 46.530,
Slovencev 25.800.

Številke nam vsekakor ne dajejo točnega razmerja narodnosti, ker gotovo je, da so Slovenci obvladali več jezikov, in so se pri uradnem ugotavljanju vršile pomote v škodo Slovencev. Na drugi strani pa tudi razlika med Italijani in Slovenci ni tako velika, če pomislimo, da je všteti med Italijani okoli 10.000 priseljencev iz Italije, ki v mesto niso bili pristojni. Ravno tako so se vršile pomote v korist Nemcev, kajti njih število je primeroma zelo visoko. Omembe vredno pa je dejstvo, da je tedanji direktor statistične komisije na Dunaju, Fickar, ugotovil, da je bilo leta 1859, to je tri leta po Stadionovem štetju v Trstu, večina Slovencev. Gotovo pa je, da so že tedaj tvorili Slovenci, če že ne številčno enako visoko, vsaj dolgo narodno skupino v Trstu, ki je imela in ima še to prednost, da je doma in je najtesnejše in najbližje zvezana z narodnim telesom.

Mesto je obdržalo vseskozi kozmopolitičen značaj, in promet mu je dajal zunanje lice. Trst se je

„Slovenska Matica,“

(Ob njeni sedemdesetletnici.)

Ta pravila so potrjena vsled najvišjega sklepa, narejenega 4. februarja 1864. l.
Na Dunaji dne 6. junija 1864.
Schmerling s. r.

S tem ministrskim odlokom je bilo končano dolgoletno prizadevanje Slovencev za ustanovitev družbe po zgledu drugih slovanskih narodov za gojitev višje, zlasti znanstvene književnosti. Srbi (1826.), Čehi (1831.), Hrvati (1842.), lužiški Srbi (1847.), Rusini (1848.), Slovaki (1862.), dalmatinski Hrvati (1863.) so že imeli svoje »Matice«, a Poljaki so od 1822. leta širili omiko med preprostim ljudstvom z društvom, ki je stalo po svojem namenu izven tega okvira.¹

Pomen besede »matica«, kakor je bil mišljen pri teh društvih, je izhajal iz češčine: glavica, zaloga ali fond; a pri nas se je kmalu pozabil ta pomen in se je zamenjal s »čebelno matico«. Že dr. Toman je takoj leta 1863. rabil primer o čebelah in uljnjaku², mariborski ustanovniki so istega leta govorili o »skrbiljivi materi« naše književnosti, kar naj bi bila »Matica«, Božidar Raič je 1865. leta pisal o »sorodnih bučelicah«, ki se zbirajo okrog »Slovenske Matice«, in Davorin Trstenjak je iste

ga leta znanstveno izvajal koreniko iz besede »matic« ter med raznimi pomeni navajal tudi »zalogo zlata in srebra«.

Prvi, ki je prišel na to misel, da bi se ustanovila »družba v izdajanje cenejih rodoljubnih knjig«, je bil 1845. leta takratni labodski (lavantinski) korar Slomšek. Pobudo za to mu je najbrž dal jezikoslovec Caf, kaplan v Framu pri Mariboru, ki je tega leta najprej pisal v »Novicah« o potrebi dobrih slovenskih knjig, nato pa že poročal o Slomškovi nameri in imenoval snujoče se društvo »Slovenska Matica«. Vlada ni dovolila ustanovitve tega društva, ki naj bi bilo samo po imenu »Matica«, a je bilo prav za prav namenjeno izobrazbi preprostega ljudstva; namesto njega se je potem osnovalo »Društvo«, oziroma pozneje »Družba sv. Mohorja«.

Ko so se bili oglašili k besedi v tem vprašanju še razni drugi močje, zlasti Štajerci,³ je kot zadnji misel »Matic« zopet vzbudil dr. Lovro Toman, ki je v prvi številki »Novic« leta 1863. zapisal te besede: »Mislimo in nabirajmo moči, da ustanovimo tudi »matico slovensko«, iz ktere, kakor bče iz ulnjaka, naj prilete podučivne knjige za narod naš mili.«⁴

Z nasvetom o ustanovitvi »Slovenske Matice« je dr. Toman spodbudil k dejanju Mariborčane-či-

¹ Koledar, 1865., str. 101.

² »Novice« z dne 15. januarja in 19. februarja 1845. (Cafova dopisa.) — Prijatelj, Bleiweis in drugi — pred policijo. Bleiweisov Zbornik, str. 253—254.

³ Podrobno je označil te besednike dr. Ivan Prijatelj v omenjeni razpravi pod op. 1.

⁴ »Novice« z dne 7. jan. 1863.

talničarje, v katerih imenu so mu pisali na sv. Matije dan, t. j. 24. februarja 1863. leta dr. Sernee, Šuman, Majciger in Chocholoušek, da se je okrog 40 mož oglasilo z zneskom po 50 gl. za ustanovitev društva. Mariborsko pismo je imenoma navajalo 25 ustanovnikov (16 posvetnjakov in 9 duhovnikov), čeprav je govorilo o štiridesetih; med njimi so bili n. pr. Chocholoušek dr. Dominkuš, Jos. Gorup, Kosar, Majciger, dr. Pavlič, dr. Prelog, dr. Radey, dr. Sernee, Šuman, dr. Ulaga.⁵

Mariborski ustanovitelji so dokazovali, da ima postati »glavna bitna žila južni betvi slovanskega naroda v mislih osnovana in kdaj morda tudi dovoljena jugoslovanska akademija«, ki bo »velika Donava, slovenska Matica le naša Sava, ki naj zbira potoke in vodice, da ne posahnejo na dolgem potovanju, ampak da priteko tje kot veličastna, mogočna reka«. Z »Družbo sv. Mohorja« lahko obstajata medsebojno, ko imata isti namen, a so le pota različna, ker »druge pripomočke je treba ponuditi prirobnemu kmetu, druge izobražencu vseh stopinj, zopet druge stvarjajočemu preiskatelju«.⁶

Sledeč »živemu zgledu« češke »Matice«, so podali Mariborčani tudi načrt društvenih pravil, po katerih naj bi bil »Slovenske Matice« namen: »na svitlo dajati dobro tako znanstvene kakor občno koristne knjige v slovenskem jeziku ali pa njih izdavanje podpirati«.⁷

⁵ Koledar, 1865., str. 80—81.

⁶ Istotam, str. 79.

⁷ Istotam, str. 80.

¹ Prijatelj, Predzgodovina ustanovitve »Slovenske Matice«. RDHV, I., str. 2—3.

² »Novice« z dne 7. jan. 1863.

³ Koledar slovenski za navadno leto 1865., str. 79 (izdala Slov. Mat.).

⁴ »Slovenec« z dne 21. jan. 1865.

štel vedno le kot »emporium Carsiae, Carnioliae, Styriae et Austriae«, čeprav se je slednja zelo trudila, da bi mu vtisnila svoj — nemški pečat in mu je zato priznala z več diplomami naslov »Najzvestejše mesto«. To mesto je pričelo vedno bolj vabiti naše ljudi, jih trgati od zemlje, jih spreminjati v delavce, v obrtnike, bodoče trgovce in lastnike. Moč kapitalizma in urbanizma je občutil naš narod v tem mestu najbolj. Postajalo je čisto usodno. Prva polovica 19. stoletja je doba asimilacije, spontane in nepremagljive. V vrtincu gospodarskega razvoja in razvoja mesta so zginjali naši ljudje v masah in zaledje je pošiljalo vedno nove, sveže moči. Privlačnost mesta se je na deželi večala vedno bolj tudi po manjših krajih, zlasti na Krasu, ki ni mogel prihraniti vsega prirastka v prebivalstvu. Trst je absorbiral vedno več, čim večje so bile zahteve prometa. Treba je bilo leta 1848, ki je do podstav pretreslo vse države. Toda Trst je ostal v času, ko so divjali zunaj boji, povsem miren. Trgovski razred je bil brez narodne zavesti, a ljudski-delavski razred se v novem času še ni znašel. V volitve je šel Trst, ker je pričakoval od tega večjih koristi od zaledja. Šele kasneje so prišli vplivi nacionalnega razvoja v Trst in so s tem tudi izzvali med obema največjima nacionalnima skupinama prve spore. Vzroke nacionalizacije je treba iskati pred vsem v gospodarskem razvoju.

Gibanje prebivalstva v Trstu in okolici nam v nadaljnjem kažejo sledeče statistike iz raznih let:

Nemcev	5.141,
Italijanov	88.887,
Slovencev	26.263,
drugih	224.

V primeri z letom 1846 so Italijani narastli, kar moramo v prvi vrsti pripisovati načinu štetja in številu priseljencev iz Italije — regnicolov, ki ni bilo manjše od 16.000. Za podlago pri določitvi narodnosti so se poslužili, kakor pozneje, družinskega jezika z razlago »jezik, ki se ga vsakdo običajno poslužuje«, oziroma »jezik, ki odgovarja običajnim potrebam« in ki je seveda bil italijanski. Da se ne moremo popolnoma zanesti na te številke, nam kažejo štetja iz prejšnjih let, na primer leta 1868, ko je bilo

Italijanov	83.646,
Slovencev	26.418,

a leta 1875:

Italijanov	95.896,
Slovencev	24.605.

Uradno poročilo o tem štetju celo govori o narastu Slovencev, medtem ko številke kažejo ravno nasprotno.

Leta 1890 izkazuje:

Nemcev	7.107,
Italijanov	100.039,
Slovencev	37.725,
drugih	544.

Kakor je pri ustanovitvi srbske »Matice« imel svoj delež Slovak Šafarik (ki je pa pisal češki), tako je k osnovanju slovenske po Sernčevem pričevanju »dosti pripomogel« Čeh Emanuel Chocho-loušek, zemljemerec v Mariboru, ki je dejal v mariborski čitalnici: »Dajte rajši vsak nego da bi govorili. Dejanje je več vredno nego besede in v takem slučaju so dejanje — denarji.«¹² Poleg nje-ga je stal v ospredju akcije dr. Janko Sernee (ta-krat se je podpisoval: Srnee), odvetniški konci-pient in predsednik mariborske čitalnice. Gotovo je sestavljal dopise; saj se je ohranil njegov kon-cept Tomanu, ki se pa razločuje od pisma, ka-kršno so potem dobili ta naslovljenec, dr. Blei-weis, Černe, Einspieler in Trstenjak.¹³ Gotovo se je kot pravnik bavil z načrtom pravil; saj je pre-sojal tudi potrjena pravila, odkrival njih pomanj-kljivosti in obenem z drugimi Mariborčani (mati-čarji in čitalničarji) terjati njih izpremembo.¹⁴

Odločilno dejanje Mariborčanov je naznanil dr. Toman dne 8. marca 1863. leta v ljubljanski čitalnici pri »besedi«, ki se je vršila v spomin ti-sočletnega prihoda sv. Cirila in Metoda ob njunem godu, ter izrekel željo, naj bo ta dan »Slovenske Matice« prvi dan.¹⁵ (Konec prih.)

¹² Veda, 1914., str. 292.
¹³ Istotam, str. 291—292.
¹⁴ »Slovenec« z dne 4., 8., 11., 15. in 18. februarja 1865.
Primerjaj: Veda, 1914., str. 118—120.
¹⁵ »Nopre« z dne 10. marca 1863.

Gledališče

V zadnjem poročilu smo opomnili na nevarno-sti, ki prete umetniškemu nivoju gledališča radi manjvrednega, oziroma celo ničvrednega dela re-pertoarja, ter obenem opozorili, da igralci preko-mornega studija ne bodo mogli zdržati. Na žalost moramo ugotoviti, da se to stanje nikakor ni po-boljšalo in da na naše javno vprašanje, kaj je sto-rilo in kaj hoče storiti za rešitev gledališča ni niti najmanj odgovorilo, še manj pa storilo tako Dra-matično društvo kakor Društvo prijateljev gleda-lišča, poleg tega pa še kaže vse, da tudi javne oblasti ne bodo priskočile gledališču na pomoč, kot bi bilo nujno treba. Glede na vse to moramo biti v bližnji bodočnosti pripravljeni na še hujšo

Iz te statistike je poleg drugega razvidno, da je bilo v tem letu 16.509 (10,54%) priseljencev iz Italije.

Leta 1900 so bile volitve, kjer so dobili Slo-venci 8.414 glasov, Italijani pa 10.696. Od 151.000 prebivalcev je bilo 35.614 volilnih upravičencev; od Slovencev ni volilo 7.050. Tako bi se dalo iz teh števil sklepati tole:

8.414 volilcev odgovarja 36.180 prebivalcem,
7.050 Slovencev, ki ni volilo, predstavlja 30.315 prebivalcev.

Po tem bi bilo v Trstu leta 1900 nad 60.000 Slovencev! Štetje iz leta 1910 je izkazalo po čudnih naključjih

Slovencev le 37.894,
Italijanov 141.509.

Ni čuda torej, da se je moralo, na splošno za-htevo, to štetje ponoviti in izvršiti revizija, pri ka-teri se je izkazalo, da je v Trstu

Slovencev 60.002,
Italijanov 118.353.

Volitve naslednjega leta so prinesle Slovincem 9.109 glasov, Italijanom 11.163, a socialnim demo-kratom 7.220.

Tako približno se je gibalo prebivalstvo mesta v času pred svetovno vojno. Uprava mesta je bila izključno v italijanskih rokah. Z okolico je tvoril Trst deželo. Občinski odbor je bil obenem deželni zbor. Od 54 poslancev je bilo le 8 iz okolice, če-prav ta ni štela nič manj prebivalcev kot mesto samo. Jasno je, da je občina z vso silo podpirala Italijane kot priseljence, jih nameščala, a italijan-skim dijakom je, ne glede na njih pristojnost, da-jala vse mogoče podpore. Kljub temu nam številke kažejo, da je bilo domačih Italijanov in drugih priseljencev iz Italije vedno manj, medtem ko je bil dotok iz zaledja vedno večji. Ta dotok se je zlasti povečal po odcepitvi Furlanije in Benetk od Avstrije. Tako je bilo

	pristojnih	nepristojnih
leta 1857	73.501	31.206
„ 1868	69.084	54.014
„ 1875	68.689	57.949

Da so Slovenci polagoma, a stalno, napredovali v mestu, nam kaže statistika nameščencev v dr-žavni službi v Trstu. Na višjih mestih so seveda prevladovali Italijani in Nemci. Leta 1910 je bilo na srednjih in višjih mestih 339 Italijanov in 126 Slovencev. Na nižjih mestih pa je bilo 1.188 Slo-vencev in 522 Italijanov. Pri železnici so tvorili večino zaposlenih Slovenci (od 60—80%). Okolica je vsekakor zahtevala slovensko poslovanje, kar je Avstrija v polni meri upoštevala. Mnogo Slo-vencev je bilo zaposlenih tudi po občinskih pod-jetjih (plinarna, cestna železnica, vodovod, elek-trarna itd.). Zlasti mnogo in večino pa so tvorili Slovenci, poleg Furlanov, kot delavci in težaki v pristančkih in tovarnah.

Tako je naš življenj v Trstu že resno ogražal italijanski značaj mesta. Ves razvoj je prekinila

svetovna vojna in dogodki po njej, ko se je začel čas nasilnega uničevanja in propadanja kulturne-ga, gospodarskega in političnega.

Tik pred svetovno vojno so poslali tržaški Ita-lijani in italijanski socialisti iz Trsta italijanskemu parlamentu dve spomenici, v katerih ugotavljajo položaj Trsta. Pravijo, da je Trst italijansko mesto, vladano z nemškimi zakoni, a vodi ga Slovenci, vsa oblastva mesta so v rokah Slovencev. Dalje ugotavljajo, da bojujejo Slovenci narodni boj v strnjanih masah, sestojčih iz majhnega dela me-ščanstva, a večine proletariata. Vse to pa podpira avstrijska vlada proti Italijanom. — Iz teh spome-nic se vidi resna in pretirana bojazen Italijanov pred prodirajočim slovenstvom v mestu.

Po svetovni vojni vidimo samo še nasilno pro-padanje vsega. Volitve so se z velikim nasiljem vršile dne 15. maja 1921. Trst z okolico je tvoril volilno okrožje. Rezultat teh volitev, pri katerih se je v Trstu borilo 6 strank, je bil:

komunisti	6.667,
socialisti	4.154,
slovenska lista	2.930,
italijanski blok	15.114,
republikanci	4.473,
popolari	—

V Trstu ni prodir noben slovenski kandidat, medtem ko so v Julijski Krajini še zmagali Slo-venci in Hrvati v razmerju 51.850 : 49.921. Istega leta se je vršilo po starem avstrijskem načinu na podlagi »občevalnega jezika« tudi ljudsko štetje. »Kako se je vršilo, si lahko predstavljamo, ako ve-mo, da so naši ljudje pač sami izpolnili rodbinske pole, jezikovne podatke pa so uradniki sami zapi-sovali v posebne pole, ki jih stranki niso bili dolžni pokazati, ne predložiti v podpis.« (Chr. Son-tiacus: Slovenci v Italiji.) Občina Trst je štela 283.655 prebivalcev. »Pod občino Trst je razumeti nekdanji Trst z okolico in gre število našega življa gotovo v 100.000, ako ne čez.« Na izide volitev in na uradne statistike se odslej ne moremo več opi-rati. Prve so se vršile vedno v največjem terorju, druge pa Slovencev v Trstu in sploh ne omenjajo več. Novi volilni red, ki je stvoril iz tržaške, pulj-ske in videmske pokrajine eno volilno okrožje, je že v naprej zagotovil zmago Italijanom.

Današnji Trst je žrtev borb gospodarsko impe-rialističnih interesov. Njegov propad se nadaljuje in je v teh okoliščinah neizogiben. Toda v Trstu živi gotovo še 60.000 Slovencev in Trst je, po trditvi J. Mrrza v knjigi »Die Adria Frage«, še danes največje slovensko mesto, to je mesto, kjer živi največ Slovencev. To dejstvo in pa velikanski gospodarski pomen Trsta za naše ozemlje nas sili in bi nas moralo siliti k razmišljanju. žj.

Viri:

Androvič Johann: Die Triester Frage; Trst 1916.
Gruden Josip: Zgodovina slovenskega naroda.

krizo v gledališču, če že ne celo na katastrofo. Da pa se vse to prepreči, je nujno potrebna korenita preosnova vsega našega gledališča, katero bo mo-rala izvesti uprava. Kakšna naj bo, oziroma bolje, kakšna bo ta preosnova, ni mogoče reči, ker je, žal, javnosti natančno stanje gledališča, njegovo denarno stanje, število obiskovalcev, višina izdat-kov in prejemkov, njih razdelitev itd. in to ločeno za dramo in opero neznano. Kajti le na podlagi natančnih in resničnih podatkov je mogoče izde-lati načrt za ozdravljenje sedanjega stanja pa tudi delovni načrt za bodočnost. Zato je dolžnost upra-ve, kateri je zdaj na čelu bivši ravnatelj drame g. Golia, da z natančnimi podatki pouči javnost o resničnem stanju gledališča in o svojih načrtih za bodočnost, saj je gledališče javna umetniška usta-nova in kot taka zadeva vsega naroda in ne samo nekaterih posameznikov.

DRAMA.

Jean Baptiste Molière: Tartuffe. Komedijska v pe-tih dejanjih. Poslovenil Oton Župančič. Režiser dr. Branko Gavella.

Molière-a priznava še danes literarna zgodo-vina za najboljšega pisatelja komedij francoskega klasicizma 17. stoletja. Da ni bila njegova velika umetnost samo časovna, temveč da je živa in oplo-jujoča še danes kljub tako spremenjenim razme-ram pa tudi literarnemu razvoju, pričajo vedno nove uprizoritve Molière-ovih komedij in njih ve-liki uspeh.

»Tartuffe«, v katerem se je Molière uprl na njemu svojski način verskemu svetohlinstvu svō-jega časa, spada v vrsto Molière-ovih npravnstvenih komedij.

Uprizoritev Tartuffe-a v našem gledališču, kjer smo imeli priliko videti že nekoliko drugih Mo-lière-ovih del, je dosegla popolen uspeh. Zato ga je uprava upravičeno uvrstila iz lanskega tudi v letošnji repertoar.

Režiser je v nekaterih slikah odstopil od scen-sko že ustaljenih oblik, pa tudi stilno v igri pri-bližal delo današnjemu pojmovanju. Vendar pa je storil vse to tako spretno, da ni delu niti najmanj škodovalo.

Igralci so brez izjeme tvorili harmonično igral-sko celoto, kakor smo v Gavellovih režijah že na-

vajeni. Zlasti lep uspeh pa so dosegli Maria Vera (Orgonova mati), M. Danilova (jezična in ostro-umna strežnica Dorina), Nablocka (Elmira, Orgo-nova žena), Lipah (Orgon) in Sancin (birič Loyal). Tartuffe Kralja pomenja nov uspeh v njegovem razvoju, dasi se z njegovim pojmovanjem ne mo-rem docela strinjati. Bil mi je preveč razumski in preračunljiv celo v svoji čutnosti, medtem ko si predstavljam njegovo čutnost kot bistvo njegovega pojava, ki mora na koncu brezobzirno in v vsej svoji brezsravnosti udarti z elementarno silo na dan. (Tako ga je tudi igral Janings.) Zelo nehva-ležno nasprotje Tartuffe-a je Cleant, prazni blebe-tač in frazer, ki ga je z lepim uspehom podal Jerman.

Župančičev prevod je jezikovna umetnina, ki se sijajno prilega lahkotnemu galskemu duhu, ki je sicer tudi Župančiču najbližji.

Takedi Izumi-Klabund: Praznik cvetočih če-šenj. Japonska igra v dveh delih (petih slikah). Poslovenil Fran Albrecht. Režiser: C. Debevec. Inscenator: V. Uljanišček.

L. 1928. umrl nemški pesnik Klabund (s pra-vim imenom Alfred Henschke) je bil izrazita ten-kočutna lirična narava. Od tod njegov beg iz grobe sedanjosti v preteklost (n. pr. roman Lucrezia Borgia) in njegova ljubezen do eksotičnosti stare-ga orientalskega sveta, zlasti japonskega in kitaj-skega, iz katerega je presadil na evropska tla ve-liko število pesmi ter igri Krog s kredo in Praznik cvetočih češenj.

Praznik cvetočih češenj je visoka pesem he-roičnega samozrtvovanja in ljubezni do domovine, ki bi bilo čustvovanju evropskega človeka v svoji prvotni obliki gotovo težko razumljivo. Klabund je znal premestiti ta prepad med našo in japonsko miselnostjo s tem, da je združil žrtev do domovine z ljubeznijo obeh glavnih predstavitev Kotare in Kwana. Najbrže iz istega vzroka je delo za našo uprizoritev dramaturško predelal tudi Debevec, čigar režija je ponoven dokaz njegovega resnega pojmovanja gledališke umetnosti. Vse je bilo ubra-no v čustveno in miselno enotnost, ki je močno vplivala na gledalca, dasi mu je ostal ta svet v svoji nereálnosti vendarle vsaj nekoliko tuj. Zada-nja slika, ki sicer miselno zaključuje ves krogotok in povdara npravnstveno osnovo igre, pa bi po mo-

Jacquin dr. Pierre: La question des minorités entre l'Italie et la Yougoslavie. Paris 1929.
 Mitocchi Alberto: Triest. Der Irredentismus und die Zukunft Triests. Graz 1916.
 Rutar Simon: Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra. Ljubljana 1897.
 Sontiacus Chronista: Slovenci v Italiji. Ljubljana 1928.
 Tuma dr. Henrik: Triest (v reviji »Der Kampf« št. 8.—9.), Dunaj 1918.
 Vivante Angelo: L'irredentisme adriatique. Paris 1915.

OPAZOVALEC

O strankarstvu

razmotriva »Razgled«:

»Za strankarstvo v današnjih prilikah med ljudstvom nikjer ni opaziti ne potrebe ne interesa. Šestojanuarski akt, ki je pospravil s strankami, naj bi vzdržal to stanje vsaj trideset let, skozi eno celo generacijo, da bi medtem politično dozorela mlada generacija z novo ideologijo in novimi cilji.«

In »Razgled« je kratko in malo in na svojo pest izvedel »plebiscit« o tem vprašanju in ugotovil:

»Če danes govoriš s kmetom o splošnem položaju in ga vprašaš, kaj bi po njegovih mislih bilo potrebno, da bi se sedanje vsestransko slabe razmere preokrenile na bolje, ti bo odgovoril: Tukaj bi bilo treba moža z železno roko. In če ga nato vprašaš, kdo naj bi bil ta mož, ti bo odgovoril: To more biti v naši državi samo naš kralj. On naj bi vzel vse v svoje roke, pa bi šlo.

In to isto, kakor kmet, ti bo rekel tudi delavec, obrtnik, trgovec, uradnik — skratka, kogar vprašaš v tem smislu, boš slišal samo eno besedo: kralj!«

Vendar mislimo, da bi ne škodovalo, če bi »Razgled« obelodanil o priliki, kako, kedar, s kom in s kolikimi je izvajal svoj »plebiscit«.

Fašizem na Koroškem

Borovlje. Pri demonstracijah nacionalnih socialistov pred tiskarno Carantia v Celovcu je bil ustreljen 24letni Rabič, puškar iz Borovelj. Pri peljali so ga v soboto dne 13. januarja in je bil pokopan ob 3. uri popoldne na tukajšnjem pokopališču. Oblast je odredila, da se smejo pogreba udeležiti samo sorodniki. Vkljub temu pa se je zbrala precejšnja množica pred pokopališčem in hitlerjanci so začeli z raznimi klici demonstrirati. Ker ojačena žandarmerija z lepo besedo ni opravila ničesar, se je napravil red s pendreki, in marsikateri, ki ni hotel jenjati, ga je občutil na last-

jem mnenju mogla odpasti, ker je nedramatična in ker se s smrtjo Kotare in Kwana za gledalca drama že konča.

Vsa teža igre leži na Kwana (Jan) in na Kotari (Vida Juvanova), dasi je ves čas Kotara igralsko pasivna in se more razmakniti le dvakrat: v pretresljivi sceni z materjo in v tretji sliki, ko si razkrijeta s Kwanom ljubezen. Oba, tako Jan kakor Juvanova, sta se močno živela v svojo vlogo in ustvarila lepa lika. Zlasti pretresljiva pa je bila Šaričeva (ki se je po daljšem odmoru spet vrnila na oder) kot mafi Kotare. Slehera njena kretnja in beseda je izražala grozotno materinsko boleš, ki mora zavestno žrtvovati svojega otroka. Njim so se pridružili z lepo igro in velikim uspehom Maria Vera (žena Genze), Debevec (Vancler Matsuo, oče Kotare), Skrbineš (Gemba) in Gregorin kot učitelj Genzo, ki je zlasti mnogo prispeval k lepemu uspehu igre.

Inscenacija V. Uljaničeva je dala celotnemu občutju lep in prilagajajoč se okvir.

Prevod Frana Albrehta je poln pesniške lepote, pa vendar govorno lahak, kar je sicer velika redkost.

Semjon Juškjevič: Gospod Sonjkin in njegova sreča. Komedijska v petih dejanjih. Prevel Boris Zicherl. Režiser: prof. O. Šest.

Med temi ko odlikuje francosko komedijo duhovita in blesteča satira, je značilna za rusko komedijo že od Gribojedova, zlasti pa Gogolja dalje njena globoka in tragična človečnost. Njena satira in njen smeh sta tako pomešana z grenkobo, da je gledalcu večkrat do joka kakor do smeha. Vse to pa zato, ker je ruskemu duhu prvo ne stvar, ki jo prikazuje, za katero ali proti kateri se bori, temveč človek.

Temu svetlemu in velikemu izročilu ruskega ustvarjajočega duha je sledil tudi Juškjevič (ki je menda Žid) v »Gospodu Sonjkinu« in le tako je bilo mogoče, da je iz take, rekli bi skoraj banalne snovi (milijonski dobitki), ki jo poznamo celo že z našega odra (Lipah), ustvaril tako močno in umetniško komedijo, ki nas na koncu pretrese do dna.

Režiser Šest je instinktivno zajel pravo bistvo igre. Zato je tudi dosegel uspeh, ki je redek. Vsa njegova režija je bila pravilno usmerjena v bistvo

nem telesu. Takoj po pogrebu je šlo okoli 20 teh hitlerjanskih mladeničev v župnišče ter tam izjavilo, da stopijo iz vere. »Koroški Slovenec«.

MALI ZAPISKI

80letnica rojstva profesorja Bezenška.

Prejeli smo tale dopis, ki ga toplo pripočamo svojim bralcem spričo dejstva, da gre za dostojno proslavo odličnega slovenskega kulturnega delavca.

Dne 15. aprila 1934 poteče 80 let, kar je bil rojen prof. Anton Bezenšek, glasnik zblizanja vseh bratov na slovanskem jugu, mož, ki je dal Slovencem prve učne knjige o stenografiji, ki je med brati Hrvatji oral ledino na stenografskem polju, oče bolgarske stenografije, narodni buditelj in slovenski pisatelj.

Da se primerno proslavi 80letnica zaslužnega prosvetnega delavca med južnimi Slovani, je sklenil podpisani odbor, da se bo vršilo prihodnje leto spomlad odkritje spominske plošče na Bezenškovi rojstni hiši v Bukovju pri Celju. Za to slovesno prireditve, ki se je bodo udeležili tudi bratje Bolgari, bo izdal odbor monografijo o prof. Antonu Bezenšku z obširnimi življenjepisom in popisom njegovega velikega in plodonosnega delovanja med južnimi Slovani.

Knjiga, ki bo izšla začetkom leta 1924, bo obsegala nad 100 strani velike osmerke, in krasilo jo bo nad 20 slik na finem umetniškem papirju. V knjigi bo tudi nekaj posvetil bolgarskih kulturnih delavcev v bolgarskem jeziku. Vsebinsko ne bo zanimala samo stenograf, ampak tudi leposlovec, kulturne zgodovinarje in izobraženstvo sploh. Ker bo knjiga v resnici znamenito delo, ki bo dostojno predstavljalo veličino našega rojaka, ne le pri nas, ampak tudi izven mej ožje domovine, jo bo skušal podpisani odbor nuditi pod lastno ceno, da se delo čimbolj razširi med ljudstvom.

V ta namen vrši odbor nabiralno akcijo za zbiranje prostovoljnih prispevkov, oziroma zbira naročnike vnaprej, da more vsaj približno določiti naklado. Kdor pošlje vsaj 20 Din vnaprej, se mu dodešlje knjiga kakor hitro izide, priporočeno na njegov naslov, medtem ko bo veljala v prodaji najmanj 30 Din. Delo bo jako dobrodošlo šolskim in prosvetnim knjižnicam in sploh vsakemu posamezniku, zato naproša odbor slavnega ravnateljstva in šolska upraviteljstva, če župne urade, načelstva itd., naj naroče gori omenjeno knjigo, to okrožnico pa naj blagovolijo dati na pogled tudi drugim, da morejo tudi ti pravočasno naročiti. Za pojasnila pa se blagovolite obrniti na naslov: Dominik Bezenšek, Ljubljana, Zeljarska ulica 6.

Odbor za proslavo prof. A. Bezenška.

komedije, njeno tragičnost. Nikjer nisi čutil njegove roke, ne posebnosti njegove zamisli in prav zato je prišlo do veljave delo samo.

Sonjkina, ubogo uradniško paro, ki gara od jutra do noči, ki je ves majhen in nebogljen v svoji brezpomembnosti in vendar tako velik v svoji globoki ljubezni do sočloveka, je igral Daneš, ki se je po večletni odsotnosti spet vrnil v Ljubljano. Bil je tako resničen in tako naraven, da si drugega v njegovi vlogi sploh ne morem predstavljati. Višek pa je dosegel v sceni, ko izve, da je zadel glavni dobitnik in na koncu, ko se zapiči njegov pogled v brezdanost — ko zblazni. Bila je to mestoma kreacija, ki jo doseže le redko igralec — umetnik.

Tako v igri kakor maski so pripomogli do popolnega uspeha tudi vsi ostali: Mira Danilova, Rakarjeva, Gabrijelčičeva, Nablocka, Jan, Lipah in drugi.

Prevod Borisa Zicherla je dober, dasi bi bil potreben še slovničnega izčiščenja.

Ob tej priliki pa moram pripomniti še nekaj: vsi vemo, da naše občinstvo ni najboljšo, toda smeh na nekaterih mestih, zlasti proti koncu te igre pa je pokazal, da ne manjka marsikomu samo izobrazbe, temveč tudi srčne kulture! V. K.

Glasbeni pregled

Ljubljanska opera.

Tičar — opereta v treh dejanjih. Glasba: Zeller; dirigent: Polič; režiser: Golovin. Omenjena opereta je doslej bila že večkrat predelana. Tekst sta za monakovsko izdajo (v petih slikah) priredila Quedenfeldt in Brüggmann in ga prilagodila bavarskim razmeram. Glasbeno pa je predelal Tičarja A. Bauckner. Izvirnik je zložen po zaledu Straussa in Millöckerja. Glasbeni part je melodijsen, konci po vzoru klasične opere, instrumentacija je preprosta. S Tičarjem je imel Zeller poleg operete »Der Obersteiger« največ uspeha. Pri nas je bila izvedba prilagodenjena tehničnim razmeram.

Glavne osebe: Ribičeva (kneginja Marija), Poličeva (Kristina) in Janko (Adam) so dobro odigrale svoje partije, zlasti še Janko, katerega bi želeli pogosteje videti na odru. Prvič je nastopil

Izjava.

V zvezi z izjavo akademskih društev, ki je izšla v »Jutru« dne 25. januarja t. l., ugotavlja Zveza strokovnih klubov tehniške fakultete v Ljubljani, ki je sklicala sestanek zastopnikov ljubljanskih akademskih društev in ki odgovarja za pravilno izvedbo sklepov tega sestanka:

1. da je bila resolucija, sprejeta na tem sestanku, formulirana ob osebni sodelovanju predsednika in zastopnika J. N. A. D. Jadrana ter društva slušateljev juridične fakultete g. Drago Zalarja ter so zastopniki udeleženi akademskih društev, med njimi predsednik in zastopnik J. N. A. D. Jadrana in D. S. J. F. g. Uršič, odnosno g. Zalar, zastopnik akad. podr. C. M. D. g. Lah, odnosno g. Jeruc, zastopnik »Edinstva« g. Tomšič, odnosno g. Colarič, nanjo posamič, ustno, javno in brez zadržka pristali,

2. da je bila ta resolucija na podlagi sklepa sestanka izročena na merodajna mesta in razširjena med akademsko javnostjo v popolnoma isti obliki, kot je bila na omenjenem sestanku sprejeta.

Spričo tega odločno zavračamo očitke potvorbe, ki zveni iz izjave v »Jutru« in štejemo tako izmikanje od sprejete odgovornosti za nezdružljivo z akademsko častjo.

Zveza strokovnih klubov tehniških fakultet v Ljubljani.

Marijan Tepina s. r., t. č. predsednik
 Robert Tepež s. r., t. č. tajnik.

Slika.

Armada beračev je oblegala včeraj Ljubljano. Čeprav je zdaj že beračenje nekaj vsakdanjega, da mu nihče ne pripisuje posebnega pomena, vendar so se včeraj mnogi vznemirili ob tolikšnem navalu beračev. Razen domačih beračev je beračilo še mnogo revnih ljudi s podeželja. Značilno je, da zdaj beračijo tudi mnogi, ki sicer niso tako zvanj berači, a ki si v stiski od časa do časa ne vedo drugače pomagati, kot da se lotijo tega žalostnega posla. Večina jih niti ne ve, da je beračenje prepovedano, tisti pa, ki vedo, se brigajo za prepoved samo toliko, da so bolj opreznji. In kdo bi mogel včeraj zaječiti beračenje — policija se pač ne more ukvarjati samo z berači in kaj naj stori z njimi?! Neka gospa trdi, da jo je včeraj obiskalo 80 beračev, približno vsako uro 10... Sploh zatrjujejo mnogi meščani, da še ni bilo nikdar na nogah toliko beračev kot včeraj.

»Slovenski Narod«.

Prepovedana lista.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti tale lista:

- 1.) »Macedonia«, ki izhaja v Bukarešti,
- 2.) »Gazetta di Venezia«, ki izhaja v Benetkah,

v večji vlogi A. Drmota (grof Stanislav), ki je bil v pevskem oziru prav dober —, kljub šibkemu glasu, radi česar ga je orkester večkrat kril. Igralsko seveda še ni izdelan. Njegov talent, zanimanje in dobra šola ga bodo razvili lahko v izvrstnega igralca. Peček in Simončič (vseučiliška profesorja) sta dobro zabavala in podala operetni figuri, vendar Peček včasih preveč pretirava. — Ostali igralci, kakor tudi balet in zbor so dobro izpolnjevali celotno sliko. Uprizoritev predelane »Tičarja« ni stopinja v razvoju naše opere, je pa vendar boljše mašilo v repertoarju kot kak moderni operetni šlager, čeprav predelava prvotnega Zellerja ni tisto kot izvirnik.

Koncertna glasba v Ljubljani.

Koncert simfoničnega orkestra, zbora in solistov zagrebške glasbene akademije v Unionu, dne 19. januarja, je imel dva dela:

a) Beethovnov »Koncert za violino in orkester«, op. 61, delo trajne vrednosti in absolutne kvalitete, ki mu je najbrž malokateri violinski koncert sličen, če mu sploh je. O njem ponovno govoriti, bi bilo odveč, saj je bil že nešteto izvajan, je vsakemu, ki zasleduje glasbeno življenje, znan, in tudi od vsakega poslušalca globoko sprejet.

Orkester zagrebških konservativistov je skrbno izurjen, zelo diskreten ter pod Lhotkovo taktirko odličen. Solist Zlatko Topolski, učenec zagrebške akademije, je odigral umetniško vse, tudi najtežje dele. Ima izvrstno tehniko in fin občuten ton; pokazal se je kot violinist večje oblike. Prvi del zagrebškega koncerta je zapustil v vseh dober vtisk.

b) Lhotka: Morje, glasbena vizija za mešani zbor in orkester, I. del. Lhotkovo »Morje« je skrbno instrumentirano, barvito in ima tehnične efekte. Na koncertnem odru ne pride do prave veljave, mogoče na opernem bolj. Zbor sam je bil dobro naštudiran, glasovi sami pa so bili v srednji formi, večkrat krili od orkestra. Isto je treba reči tudi o solistih (Radev M., Francel I., Halasz D. in Bogdan N.), ki nam na tem koncertu niso pokazali nič posebnega. Izvedba drugega dela (da ne govorimo o delu samem) je daleč zaostajala za izvedbo prvega dela, ki je vse navdušil in smo zanj izvajalcem prav hvaležni. Dirigiral je oboje rektor Fran Lhotka. D. Cv.

Razveljavljene občinske volitve.

Upravno sodišče v Celju je v zadnjih dneh razveljavilo več občinskih volitev, poleg onih v Sromljah, o katerih smo poročali zadnjič, tudi še volitve v Smledniku, v Pesnici, v Sv. Križu pri Litiji, v Šenčurju pri Kranju, na Trati pri Škofji Loki. Skoraj povsod je med glavnimi vzroki neveljavnosti dejstvo, da volilni odbor ni pustil, da bi predstavniki opozicijskih kandidatov uspešno nadzorovali volilni postopek, ponekod jih je celo odstranil iz volilne dvorane.

Razlogi odločb upravnega sodišča so si v posameznih primerih v svojih osnovah precej podobni, naravna posledica podobnih vzrokov neveljavnosti.

Zato navajamo kot najbolj značilne samo glavne razloge odločbe, s katero so bile razveljavljene šenčurske volitve:

Pritožitelj Matija Gašperlin, posestnik iz Šenčurja, navaja, da si kot predstavnik Umnikove kandidature liste ni smel niti on sam niti njegov namestnik Janez Celar ničesar zapisovati, niti ne pogledati v glasovalne zapisnike, ter da je zapisnikar držal roko ali kak papir pred peresom, kadar je zapisoval volivce Umnikove liste. Zato ni mogel videti, če je glasovalec sploh vpisal ali ne. Predsednik volilnega odbora je pozneje njega sploh odstranil iz volilnega prostora, češ da agitira, njegovemu namestniku je pa vzel rožni venec, da ne bi mogel šteti oddanih glasov. Lista Jakoba Štera je dobila 334 glasov, lista Antona Umnika pa samo 269 glasov, medtem ko sta predstavnika Umnikove liste ugotovila s štetjem po papirnatih kroglicah in rožnem vencu, da je glasovalo za Umnikovo listo 385, za Šterovo pa samo 219 volilcev.

Že iz volilnih zapisnikov izhaja, da je predsednik volilnega odbora takoj v začetku volitev prepovedal, delati si zaznamke in da je res vzel Janezu Celarju rožni venec, da ne bi mogel šteti volilcev. To je potrdil tudi člen volilnega odbora Ivan Gašperlin pod prisego.

S tem je bila torej predstavnikoma Umnikove liste onemogočena vsaka uspešna kontrola, do katere sta imela zakonito pravico.

Priznanje.

V Srpskem Knjiž. Glasniku je zapisal hrvaški kritik S. K. o mladinski književnosti sledeče značilne stavke, ki jih navajamo v slovenskem prevodu:

...marveč hočem opozoriti na dejstvo, da mi na sploh nimamo danes, ni po babu ni po stričevima večjega, izrazitejšega, reprezentativnejšega mladinskega pisatelja. To velja za Hrvate in Srbe enako (izvzemši Slovence, ki so tu daleč pred nami, kakor pričajo n. pr. imeni, da navedemo enega izmed 'starih' in enega izmed 'mladih', Oton Župančič in Mile Klopčič).

Bogatija v Jugoslaviji.

Po neki statistiki finančnega ministrstva se nahaja v Jugoslaviji 143 oseb, ki imajo letnega dohodka nad milijon dinarjev. Sicer je to število bržkone v resnici precej večje, je gotovo precej ljudi, ki imajo tak dohodek, ki so se pa znali skriti očesu davčnih uprav. Vendar pa kljub temu ni mogoče reči, da bi bilo pri nas veliko resnične bogatije. Avstrija na primer ima za polovico manj prebivalstva, kot Jugoslavija, zemlja sama na sebi nikakor ni bogata, vendar pa ima po poročilu »Neues Wiener Journal« okoli 2000 ljudi z letnim dohodkom nad milijon dinarjev. Res, da je vsaj del tega bogastva starejšega izvora, ko je ozemlje sedanje Avstrije imelo v marsičem privilegiran položaj. Ali dobršen del je gotovo pripisati smotrni kulturni in gospodarski politiki avstrijskih vlad.

D. S. Merezkovskij:

Napoleon

(73. nadaljevanje in konec.)

»Kaj hočem, kam grem, — tega tudi sam ne vem.« Čudno priznanje v ustih Napoleona, najumnejšega izmed ljudi. Kakor da ponavlja Goethejevo večno besedo o njem: »Napoleon je ves živel v misli, pa je ni mogel doumeti s svojim spoznanjem.« — »To je več, kot morem razumeti, cela me passel« kakor je rekel sam po napadu Friderika Stapsa. »Ni li podoben človeku, ki ga vodi nepremagljiva sila kot slepca za roko?«

A neko še bolj čudno priznanje: »Nimam volje. Čim večji je človek, tem manj volje rabi: kajti ves je odvisen od dogodkov in okoliščin. Plus on est grand, et moins on doit avoir de volonté.« Napoleon, človek brezkončne volje, je brez volje. Veličino junaka — svojo veličino — meri z odpovedjo od volje. Navidezni vladar sveta je pravi suženj. »Povem vam: ni večjega sužnja, kakor sem jaz. Moja neizprosna vladarica je narava stvari.« Preprosto in vdano pravi: »narava stvari«, »okoliščine«, da bi ne rabil po nemarnem svete in strašne besede: Usoda.

Odpoved, ponižnost, pokornost, požrtvovalnost — vse to se zdi tako tuje njemu, pa mu je v resnici sorodno. »Ne moja, ampak tvoja volja naj se zgodi«, tega ne more reči, kot sin Očetu, ker ne pozna niti Očeta, niti Sina; ali zdi se, da je v ponižnosti pred neznanim božanstvom padla nanj senca Sina.

»Človek, opojen od Boga«, je nekele nekdo o Spinozi; o Napoleonu bi lahko rekli: »Človek, opojen od Usode.«

Bog mi jo je dal; gorje tistemu, ki se je dotakne! Dieu me l'a donnée; gare à qui la touche!« je vzklíknil, ko se je venčal v Milanu z železno krono lombardskih kraljev. Boga se je spomnil zaradi drugih, a zase bi bil lahko rekel: »Dala mi jo je Usoda!«

Zato je tudi na njegovem obrazu taka žalost, ali to, kar je globlje od vsake človeške žalosti, — nečloveška zamišljenost: Usoda ga je zapečatila, Usodi je posvečen.

»Ko sem prvič videl Bonaparta v mračnih izbah Tuile-rijskega dvorca«, se spominja Roederer, »sem mu dejal: 'Kako žalostno je tukaj, general.' — 'Da, žalostno, kakor veličina!' je odvrnil.«⁴³ — »V njem je zmerom, celo v vojni, v oklicih na vojsko, nekaj otožnega.«⁴⁴ Sredi najhujšega dela ga ne zapušta ta neutešna, neomamna žalost ali zamišljenost.

V trenutkih odkritosrčnosti je priznaval, da je bil v nasprotju z vsemi svojimi tovariši žalosten v vseh življenjskih položajih.⁴⁵ — »Nisem ustvarjen za veselje«, je rekel otožno.⁴⁶ — »Ljudi sem se naveličal, časti me dolgočasijo, srce mi je usahnilo, slava se mi zdi pusta. Pri devet in dvajsetih letih sem izžepal vse«, piše v najsrečnejši dobi svojega življenja — v dobi egiptovske vojne. To je že »svetožalje«. On je menda prvi odprl ta vrata v podzemeljsko noč, in hlad medplanetnih prostranstev je vdrl v sobo:

Brez brata ločim se od sveta,
od teme, mraza vsa objeta
je duša trudna in trpi.
Kakor brez soka sad je zgodnji,
uvela v vihuri je usodni,
pod vročim soncem bitnosti.⁴⁷

Napoleon se smehlja ali grohoče, toda nikoli ne smeje.⁴⁸ »Kdor je pogledal v preroško brezno Trofonija, se ne bo nikoli več smejal«, so mislili stari.

»Vedno sam sredi ljudi, se vračam domov, da bi sanjal sam s samim seboj in se prepuščaj ožnostim. O čem bom pač sanjal danes? O smrti«, piše v svojem dnevniku sedemnajstletni artilerijski podporočnik Bonaparte v siromašni sobici auxonneske vojašnice. In na vrhuncu veličine nosi cesar Napoleon na prsih pušico s strupom. Misel na samomor ga je spremljala vse življenje, čeprav je vedel — »pomnil«, da se ne bo sam umoril. In ne prihaja mu ta misel od nekakšnih vnanih nesreč, ampak odtod, ker se je utrudil od »letargičnega sna« življenja in se hoče naposled prebuditi, pa četudi v smrt.

»Vedno išče viharja tvoj nemirni duh«, mu pravi Josipina. »Silen v željah, slab v sreči, ne boš menda zgolj sebe samega nikoli premagal.«⁴⁹

Zakaj zaobljubil Gilgameša si v nepokoju,
in srce nemirno mu dal?

toži Bogu mati junakova. In Napoleon je, kakor Gilgameš, prijatelj bridkosti.

Iščem življenja od tebe celo;
zaradi njega pojdem čez steni,
pojdem čez morja, čez reke,
skozi soteske gora.
Stiske, muke so me oslabile,
skazile moj lepi obraz,

bi bil lahko ponovil on staro-babilonsko molitev k boginji Ištari. In do danes ni končana pot Gilgameša-Napoleona: večno je otožen, stoče, ko da bi ga gnala neznana sila, vedno le hodi in hodi in se ustavi ne more, podoben Ahasverju in Kajnu. Njegova pot je pot vsega človeštva.

Ne giblje se po svoji volji: nekdo ga je zagnal, kakor mečemo kamne. »Odlomek skale sem, ki so ga zagnali v prostranstvo. Je suis une parcelle du rocher lancée dans l'espace.«⁵⁰ On samo nadaljuje na zemlji brezkončno pa-

⁴³ Masson, Sacre, p. V.⁴⁴ Roederer, 84.⁴⁵ Ibid., 85.⁴⁶ Rémusat, I. 267.⁴⁷ Ibid., I. 242.⁴⁸ Lermontov.⁴⁹ Fain, 287.⁵⁰ Ségur, IV. 70.⁵¹ Mémoires, III. 206.

rabolo, začeto tam nekje, odkoder je bil zagnan, in skozi našo zemeljsko sfero leti kot meteor.

8. avgusta 1769. leta, sedem dni pred Napoleonovim rojstvom, se je pokazala repatica, ki jo je opazoval zvezdoslovec Missier s pariške zvezdarne. Njen rep, ki se je svetil s čudovitim bleskom, je dosegel v septembru šestdeset stopinj dolžine in se je polagoma približeval soncu, dokler ni nazadnje zginil v njegovih žarkih, ko da bi bila repatica sama postala sonce — velika Napoleonova zvezda.

A v prvih dneh februarja 1821. leta, tri mesece pred njegovo smrtjo, se je pokazala nad Sv. Heleno druga repatica. »V Parizu so jo videli 11. januarja«, piše zvezdoslovec Faye. »V februarju je bila vidna za prosto oko, in njen rep je dosegel sedem stopinj. Opazovali so jo po vsej Evropi, a od 21. aprila do 5. maja tudi v Valparaisu.« To se pravi v obeh nebesnih polutah, po vsem Atlantiku, zadnjem potu Napoleona.

»Njegovi služabniki zatrjujejo, da so baje videli repatico na vzhodu«, piše v svojem dnevniku zdravnik Antommarchi 2. aprila 1821. leta. »Šel sem k njemu tisti hip, ko je bil zaradi te novice ves vznemirjen.« Repatica, je vzklíknil razburjen. »Repatica je naznanila Cezarjevo smrt... Tudi moje naznanja...«⁵¹ — »5. maja (dan Napoleonove smrti)«, poroča prav ta zvezdoslovec Faye, »so lahko gledali na Sv. Heleni skozi daljnogled, kako se je ta repatica polagoma oddaljevala od zemlje, zginjala v prostranstvu.«⁵²

»Nesrečnik! Pomilujem ga«, je pisal še nikomur znani artilerijski podporočnik Bonaparte 1791. leta o genialnem človeku — o samem sebi. »Njemu podobni ga bodo občudovali in zavidali, pa bo med vsemi najbolj pomilovanja vredni, le plus misérable de tous... Geniji so meteorji, ki morajo zgoreti, da razsvetlijujejo svoj vek.«⁵³

Zgoreti, umreti, biti žrtev, takšen je delež njegov, to ve že v začetku življenja in spozna še bolj h koncu, na Sv. Heleni, pod sozvezdjem Križa: »Jezus Kristus bi ne bil Bog, če bi ne bil umrl na križu.« Toda to znanje je temno zanj, kakor sonce za slepe: sončne svetlobe ne vidi, samo toploto njegovo čuti, — takšen je tudi on.

Bogu sonca, Molohu, je prinesel žrtev na otoku Gorgoni, na Sv. Heleni se prinaša v žrtev sam — komu, — tega ne ve; misli pa, da Usodi.

V soncu je potemnela njegova zvezda. Kakšno je to sonce, tudi ne ve in misli prav tako, da Usoda.

Usodo so imenovali stari to, kar imenujemo mi »zakon narave«, »neogibnost«. Bistvo obeh je smrt, uničba osebnosti, kajti zakon narave je prav tako brezoseben, kakor usoda. Izbrati je bilo treba življenje ali smrt, krotki jarem Sina ali železni Usode. Izbrali smo si zadnjega in padamo kot njegove žrtve, prav kakor naš junak Napoleon, največji izmed nas in »najbolj pomilovanja vredni«.

Zdi se, da je preroški njegov sen podoben snu Jakoba. In Jakob je ostal sam. In boril se je nekdo z njim do svitanja. In ko je sprevidel, da ga ne premaga, mu je rekel: »Izpusti me, kajti zazorilo se je.« Jakob pa je rekel: »Ne izpustim te, dokler me ne blagosloviš.« Jakob se bori z Bogom, a Napoleon s Sinom božjim. Z njim se bori Napoleon človek, prav tako kakor vse od Kristusa odpadlo človeštvo.

»Ali je uspelo krščanstvo?« je brezbožno vprašanje. Vprašati bi bilo treba: Ali je uspelo naše evropsko krščanstvo? Ali se reši s Kristusom ali pogine brez njega, kot druga Atlantida? To vprašanje nam je zastavil »človek iz Atlantide« — Napoleon.

On je poslednji junak Zahoda.

Na sončni zahod dospeli,
zagledali sij smo večerni.

Očetu, Sinu in Duhu pojemo slavo!

so peli kristjani prvih stoletij. Mi pa ne pojemo nikomur, ko gledamo na večerni sij Zahoda, ki obdaja našega poslednjega junaka s sijajem slave. Sij večerni je za njim: zato je njegov obraz tako temen, neviden, neznan za nas, in v tej meri, kakor ugaša sij, zmerom bolj temen in neznan. Ali morebiti ni zastoj obrnjen na Vzhod: s prvim žarkom ga obsije vzhajajoče sonce Sina, in mi ga bomo takrat videli in spoznali.

Da, šele ko bodo spoznali ljudje, kaj je Sin človeški, spoznajo tudi, kaj je Napoleon človek.

⁵¹ Antommarchi, II. 54.⁵² Ibid., Notre D. Lacroix.⁵³ Masson, Manuscrits, 567.

Grand hotel Union

Ljubljana, Miklošičeva c. 1

je najboljši hotel Ljubljane ter ima 90 moderno urejenih hotelskih sob s tekočo toplo in mrzlo vodo, sobe s kopeljo, centralno kurjavo, sobne telefone, svetlobne signale, osebno in tovarno dvigalo.

Pri glavnih vlakih lastni elegantni avtomobilski. V pisalni sobi je gostom brezplačno na razpolago pisalni stroj. V hotelu je udobna kavarna, kjer so gostom na razpolago časopisi in revije (220 komadov) iz cele srednje in zapadne Evrope. Elegančna restavracija je znana valed izborne kuhinje. Krasen senčnat vrt. V viniki kleti isborna vina. — Poleg hotela 30 modernih garaž, Bencin in avtoolej.

Cene: Hotelske sobe za eno osebo 35.—, 45.—, 55.—, s kopalnico 50.—, 60.—, 70.—.

Za dvoje oseb dvakratno. Dnevna soba 50% popusta. — Rezervna postelja ali divan po Din 20.—. — Kurjava ni vračunana. — V cenah je vračunana 15% občinska hotelska davčina. 15% napitnina ni vračunana. — Avtobus z ročno prtljago sem in tja Din 6.—.

Hrana: zajtrk 6—12 Din; kosilo, menu: Din 16.—, sicer à la carte; večerja, menu: Din 14.—, sicer à la carte. Napitnina v kavarni in restavraciji 10%, ako pa se servira v hotelski sobi 20%. Najvzornejša postrežba! — Telefon 27-50, 20-26, 27-07.